

სასოფლო გზეთი

ქართული
საბჭოთაო

გაზეთის ფასი:

გაზეთით ტფილისში	ბაზუგავენლოთ:
და გარეშე ადგილებში:	მან.
მართის წლისა — 4 მან.	— 3
ნახევრის წლისა — 3 —	— 2
სამის თვისა — 1 მ. 50 კ.	— 1 მ.

გეოგრაფიული

გამოდის შაბათობით.

ხელის-მოწერა მიიღება:

ტფილისის „სასოფლო გზეთის“ რედაქციის კანტორაში, მელიქიშვილის და კაპ. სტამბაში, ხანის ქუჩაზედ, თ. ბებუთაძის სახლში, პოლიციის გვერდით.
ტფილისის გარეშე მცხოვრებთათვის ადრესი: Вр Тифлисъ, въ контору редакци „СЕЛЬСКОЙ ГАЗЕ-ТЫ“, при типографіи Меликова и К-и.

შოველ გვარი განცხადებანი სასოფლო სასამართლოებისა და აგრეთვე გლეხებისა დაიბეჭდება უფასოთ, და უნდა გამოიგზავნოს გაზეთის კანტორაში, რომელიც იმყოფება ტფილისში, მელიქიშვილის და კაპ. სტამბაში.

№ 13. შაბათი.

II.

5 ივნისს 1869 წ.

შინაარსი:

შინაგანი ცნობები.— დედა-მიწა.— შაწვილის ან-ბანის სწავლაზე.— დისტრეფივი.— სამეურნეო ცნობები საექიმო ცნობები.— ქალების შესახებ ამბები.— ლექსები.— საეკონომიკო ცნობები.—

შინაგანი ცნობები.

სოხუმის მაზრის მმართველმა ლენერალ-მაიორ ბენიამინმა მოახსენა მისს შმალღესობას მადკასიის მთავარ-მმართველს, რომ ამ ნახევრადწლის განმავლობაში სოხუმის მაზრაში შინათლა ხუთი ათასზე მეტი აფხაზი.

შკანასკნელი კამერალიური აღწერით სოხუმის მაზრაში ითვლება ეხლა 66 ათას 468 კაცი ორივე სქესისა; ამ რიცხვიდან ორმოცდა სამი ათასი მოქრისტიანებული არიან.—

ამ ცოტა ხანში გამოვიდა 1868 წლის ცნობები „მადკასში ქრისტიანობის აღმადგილებელი საზოგადოებისა“ რომლიდანაც ცხადობთ სხვათა შორის შემდეგს: ქრისტეს სწავლის ქადაგება ძალიან მოქმედებდა ყველგან, მაგრამ ყველაზე უკეთ აფხაზეთში, სადაც იმეგრეთის ეპისკოპოზი ბაბრიელის ქადაგებას და მოქმედებას დიდი განვლენა ჰქონდა. 1868-ში გერპოთაყვანის-მცემელთაგან და მაჰმადიანებთაგან ქრისტიანობა მიუღიათ აფხაზეთში—1,200 სულს; ჩრდ. ოსეთში 141; ხევ-სურეთში და თუშეთში (ქისტებს)—3. ბარდა მისა ხელახლავ მიიღეს ქრისტიანობა განდ-

გომილებმა: აფხაზეთში—130, ჩრდ. ოსეთში 624, შაილასარში—ბისორებისაგან—ნესტორელებისაგან—167, აკოვიტებისაგან 10. სომხებისაგან 12. სულ „საზოგადოების“ მცადანეობით მოქრისტიანებულია შარშან 2,287 სული ორივე სქესისა.

შუთაისიდან იწერებინ იქაურ ქალების უფასო შკოლაზე შემდეგს:

1866-ში მათ იმპერატორების შმალღესობამ ქნ. ოლგა მეოდორეს ასულმა დააფუძნა შუთაისში უფასო ქალების სასწავლებელი, რათა ყველა სარწმუნოების ღარიბების ქალებს შეეძლოთ სწავლა წიგნისა და ხელსაქმისა. მათმა შმალღესობამ შესწირა ამ შკოლის დაფუძნებისათვის 500 მან.; და გარდა ამისა ყოველ წელს დაუნიშნა 100 მან. დანარჩენი ფული ჰგროვდება სექტაკლებისაგან და კონცერტებისაგან, და ზოგიც ნაჩუქრებისაგან. ამ გვართ 1869 იანვრის პირველამდინ შეს-ღვა 4074 მ. და 53 კ.

7-ს ნოემბერს 1867-ში შკოლა გადაიტანეს ნაქირაევი სადგომიდან წმ. ნინოს სასწავლებლის ფლიგელში. ეს კარგი მით უფრო იყო, რომ ყოველ წელს 260 მანეთი რჩებოდა სახლის ქირა და ამით ქალების საზრდო კარგა გაუმჯობესდა; მაგრამ რადგანაც ახლა ორსავე სასწავლებლებში შეგი-რდები ემატება, ამიტომ სექტემბრის პირველში შკოლა ისევ ნაქირაევი სახლში უნდა გადაიტანონ.

ამ ორი წლის განმავლობაში შკოლაში სწავლობდა 71 ქალამდი; გაათავეს 21 დაღარჩა ამ წლის იანვრის პირველს 50.

შკოლა იყოფა ორ კლასათ: უფროს კლასათ, რომელშიაც არის 7, და მდამლათ—43. სწავლობენ: სამართო წერილს, ქართულს და რუსულ წიგნს, და ცოტა არითმეტიკას; გარდა ამისა მოსწავლეები სწავლობდნენ საკმლის მოხარშვას: (თავიანთ საკმელს თითონვე ხარშამდნენ) და ხელსაქმეს. ხელსაქმე შესდგება კერვაში, ქარგვაში და ქსოვაში. თავიანთ ტანისამოსს თითონვე ჰკერვენ და სხვასაც უკერავენ. რასაც სხვის საქმეს აკეთებენ და ფულებს იღებენ, სულ იმათთვის იხარჯება.

ბუთიიდან იწერებინ, რომ 29 ივნისს ოზურგეთში და სხვა ყველა ბუთის საეპარქიო სოფლების საყდრებში ეპისკოპოზი ბაბრიელის განკარგულებით გარდუხდიათ პარაკლისი და მადლობა შეუწირაუთ რომ წელს კარგ ღვინის მოსავალს აძლევს იმათ ღმერთი. იქაური მოხუცებულები ამბობენ, რომ, თუ არ წახდა ყურძენი, წელს ძლიერ კარგი მოსავალი იქნებოდა; ასე რომ უკანასკნელი თორმეტი წლის მოსავალს ბევრად ემჯობინებოდა.—

სამეცნიერო ნაწილი.

დედა-მიწა

II

წინანდელს „სასოფლო გზეთის“ ნომერში ჩვენ ვთქვით, რომ დედამიწა ეაშლივით მრგვალია და ორ გვართ ტრიანგულს

ბზრიალასავით თავის ღერძს უტრიალებს და მეორეთ მხეს უფლის გარშემო; ამას გარდა იქვე ვსთქვით, რომ დედა-მიწის ბზრიალასავით ტრიალისაგან წარმოსდგება დღე და ღამე.

მამლს რომ ყუნწიდან თავამდინ წვრილი ჯოხი გაუყაროთ და დეატრიალოთ იმ ჯოხზე, ისე ტრიალობს დედა მიწაც; ამ შუაში გაყრილ ჯოხს ჰქვია ღერძი. წარმოვიდგინოთ ესლა, რომ ამ ნაირი ღერძი დედა-მიწასაც აქვს; იმ ადგილებს, რომლებიც ამ დედა-მიწის ღერძის თავთან და ბოლოსთან არიან, ჰქვია პოლუსები, ერთი სამხრეთის პოლუსია და მეორე ჩრდილოეთისა.

ჩვენი დედა-მიწა რომ სულ ერთგვარათ ტრიალობდეს, მაშინ მზე ერთნაირად ვაათბობდა და გაანათლებდა იმას; მაგრამ საქმეც იმაშია, რომ ეს თავის მოძრაობის დროს ხან ერთი ბოლოთი დაიწვევა მზისაკენ და ხან მეორეთი.

როცა რომელიმე ადგილზე მზის სხივები პირდაპირ ეცემა, მაშინ იმ ადგილას უფრო თბილა, იქ ზაფხულია; მეორე მიწის გვერდზე კი იმდროს ზამთარია, რადგანაც იქ მაშინ მზე არ ათბობს; ამიტომ რომ იმის სხივები იქ ან სულ არ ეცემიან და თუ ეცემიან — მრუდდენ. დედა მიწაზე იმისთანა ადგილებია, სადაც მუდამ ცხელია, იმის გამო რომ იქ მზის სხივები მუდამ პირდაპირ ეცემიან და აცხელებენ იქაურ ჰაერსა და მიწას; ეს დედა-მიწის შუა ადგილებია; ამ ადგილებზე ჰაერით მოვლულ ხაზს ეკუთვრებიან; მშვეკუტარზე ყოველთვის უფრო ცხელია, რადგან იქ მზის სხივები პირდაპირ ეცემიან. იმისთანა ადგილებიც მოიპოვება დედა-მიწაზე, საცა საშინელი სიცივეებია და მუდამ დაუღწობელი ყინულით არის მიწა მოფენილი; ეს პოლუსებზეა — მიწის ორივე ბოლოებზე; იქ მზის სხივები თავის დღეში არ დაეცემიან მიწაზე პირდაპირ, როგორც ეკუთვრებიან და ამიტომ იქ ჰაერიც და მიწაც მუდამ ცივია და წყალიც გაყინული.

ამ მიწის მოძრაობიდან წარმოსდგება აგრეთვე ის, რომ დღესა და ღამეს ყოველთვის ერთ ნაირი სიგრძე არა აქვთ; ჩვენ ვიცით, რომ ზამთარში პატარა დღეებია, ზაფხულში კი დღე მატულობს და ღამე ჰკლებულობს. როცა ჩვენი მხარე, მაგალითად, დედა-მიწის მოძრაობის დროს პირდაპირ მზისაკენ არის მობრუნებული, მაშინ იმას მზის სხივები სწო-

რეთ და მომატებულიათაც ეცემიან; ამიტომაც მაშინ ჩვენში ზაფხულია და გრძელი დღეები; შემოდგომაზე და განსაკუთრებით ზამთარში ჩვენ მხარეს მზე არ შეჰჩერებია პირდაპირ, იმის სხივები მაშინ უფრო სხვა ქვეყნებს ეცემიან; ამიტომაც ზამთარში სიცივეებია და მოკლე დღეები ჩვენში; სხვა ქვეყნებში კი (ამერიკაში, მაგალითად) ამდროს ზაფხულია და მოგრძო დღეებიც.

ამ ამბავების შემდეგ, თქვენ მკითხავეთ: დედა-მიწა თუ ვაშლივით მგრგვალაია, მაშ როგორ არიან ჩვენ ფეხ ქვეშ მყოფი კაცები (ამერიკაში) ფეხზე გაჩერებული, ან სახლები რატო არ წაიქცევიან; ან რა ნაირად არის დედა-მიწა ქვეყანაში, ჰაერში გაჩერებული და რა ნაირად ტრიალებს ის! — ამ კითხვებზე მე ამას გიპასუხებთ: ჩვენ გვგონია, ჩვენც; ბა, რომ ჩვენ ქვევით მყოფი კაცები (ესე იგი ისინი, რომელნიც დედა-მიწის მეორე ზურგზედ სცხოვრებენ) ყირამალაზე დგანანამდელიად კი ისინიც ისე დგანან დედა-მიწამე, როგორც ჩვენ; იმათაც ჰგონიათ, რომ ჩვენ მათ ქვეშ ეცხოვრობთ, მაგრამ როგორც ჩვენ, ისე ისინიც დედა-მიწაზე დგანან და ვერც გრძობდენ მოძრაობს მიწა, თუ არა.

ამას გარდა მიწასაც აქვს ისეთი მიმზიდავი ძალი, რომელიც მიიზიდავს ყველაფერს, რაც კი იმის ზურგზე არსობს: კაცს და სხვა ყოველივე ცხოველს, მცენარეებს, ქვებს... როცა ქვას, ან სხვა რასმე გაისვრით ხოლმე მალლა, ის ისევე უკან ვარდება; მაშინ იმას მიწა იზიდავს; თუ ვისმე გქონიათ მაგნიტი (ერთნაირი რკინაა) და დაგიდეთ ნემსზე, თქვენ შენიშნავდით, რომ მაგნიტი მიიზიდავს იმას ან სხვა რამ რკინეულს; აი ამ ნაირი მიმზიდლობის ძალი აქვს დედა-მიწასაც; განსხვავება ის არის, რომ მაგნიტი მიიზიდავს მარტო რკინას და დედა-მიწა კი ყველაფერს, რაც კი იმის ზურგზეა.

ამნაირი მიმზიდავი თვისება მარტო მიწას კი არ ეკუთვნის; სხვა პლანეტებიც მიიზიდვენ ხოლმე ქვეყანაში ურთიერთს; ყველას კი მზე იზიდავს, და ამის გამო ისინი არიან ყველანი თავის ადგილზე და ისე მოძრაობენ მზის გარშემო. — ჩვენი დედა-მიწაც იმისთანა პლანეტია, როგორც მაგალითად მარსი, მენერა, ნეპტუნი, მთვარე და სხვ. ისეც ისე დატრიალებს და ისეც ისეა მიზიდული მზისაგან, როგორც სხვები.

მართელ მზის გარშემო შემოვლას დღე-ღამე უნდება ერთს წელიწადს, ანუ მზის დღეს; ამ დროების განმავლობაში მიწაზე საზოგადოთ ოთხჯერ იცვლება ჰაერის სითბო; ამიტომაც წელიწადში ოთხი ჟამი გაირჩევა: ზამთარი, გაზაფხული, ზაფხული და შემოდგომა.

როგორც ჩვენი დედა-მიწა და სხვა ზეციური მნათობნი, მზეც მოძრაობს მაგრამ ამ მზის მოძრაობაზე და საზოგადოთ მზეზე ჩვენ შემდეგში ვიტყვი.

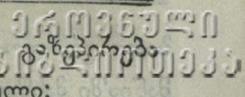
ს. მ.

რამდენი წლის ყმაწვილს უნდა დააწყებინოთ კითხვა და წერა.

ჩვენ დედ-მამებს ხშირად საქებრათ მიაჩნიათ, როცა იმათ ოთხი, ან ხუთი წლის ბავშვი იცის ცოტოდნათ წაგნის კითხვა, ან ჩხაბვა; ისინი გულის სიამაყით ეუბნებიან ხოლმე ხშირად სტუმრებს: ჩემმა ოთხი წლის ნიკომ წყალივით იცის კითხვა და სხვ.

ზამოცდელი ყმაწვილის აღმზრდელი ამბობენ, რომ ბავშვისთვის ადრე სწავლის დაწყება ძალიან მანებელიაო; ისინი ამტკიცებენ, რომ ის ყმაწვილები, რომელთაც ადრე დაუწყიათ სწავლა, მალე გაზარმაცებულან სწავლაში და დავარდნილან; იმათ ყოველთვის უფრო ცოტა უსწავლიათ და მოუსწრიათ, ვიდრე იმ ყმაწვილებს, რომელთაც შეიდი, ან რვა წლიდან დაუწყიათ კითხვისა და წერის სწავლა. მართი პედაგოგი ამბობს:

„მე ხშირად მინახავს, რომ რვა წლის ყმაწვილს ექვსი თვის განმავლობაში იმდენი უსწავლია, რამდენიც ხუთი წლისას ორ წელიწადს ძლივს მოუსწრია“. — ამას გარდა ის ყმაწვილი, რომლისთვისაც ასე ადრე დაუწყიათ სწავლება, თავის დღეში არ ჰკითხულობს ხოლმე ხალისით; ის ყოველთვის ეძებს შემთხვევას, რომ რამე რიგათ აიშოროს თავიდან სწავლა. იმ ნაირი სწავლა, როგორც ჩვენში იციან, ხუთი წლის ბავშს კი არა, დღესაც გამოასულელებს, მგონია: მისცემენ ხოლმე ხშირად ხელში საწყალ ბავშს რომემე საძაგელ ანბანს, ან სხვა რამე წიგნს, მიჯდუნენ საღმე ყურეში, ან თითონ დაადგებიან მრისხანე სახით თავზე და ეტყვიან: „გეყოფა ამდენი ცელქობა, დაჯექი და სადილობამდი ფეხი არ მოიცივალო“. საწყალი ბავში დაჯდება, წიგნს დაიდებს მუხლზე, შიგ ჩაჰჩერებია, ვითომ ვკითხულოფო, მაგრამ იმის სუ-

ლი გარეთ არის იმ ბავშვებთან, რომლებსაც ეს არის მოაზრობა; თუ ხეირიანად ვერ ეკითხა, რასაკვირველია, ხანდისხან კარგი სილაც მოხედება საწყალ ხუთი წლის ბავშს.— ეს ყველა ამტკიცებს იმას, რომ ჩვენ დედ-მამას ესმისთ განათლების და სწავლის სიკეთე და სარგებლობა და სურსთ კეთილი თავის შვილებისთვის; მაგრამ ეს იმასაც ამტკიცებს, რომ იმათ არ იციან—როგორ უნდა ასწავლონ თავიანთ შვილებს, რომ იმათ შეუყვარდეთ სწავლა და სიამოვნებით ჰკიდებდნენ წიგნს ხელსა; მასწავლებლისთვის პირველი საქმე ეს არის; იმან ისე ნაზათ, სიყვარულით და არა წყრომით, უნდა მოეპყრას სწავლის დროს ყმაწვილს, რომ ის სწავლაში სიამოვნებას ჰხედავდეს და არა წვალებას; თუ ყმაწვილს კითხვა, სწავლა შეუყვარდა, მერე ხშირად უმა-სწავლებლობაც შეუძლია ისწავლოს და შეიძინოს განათლება და ვისაც კი სწავლა თავიდანვე შეაძულეს, ის ყოველთვის ეცდება მონახოს შემთხვევა, რომ დაანებოს იმას თავი.—

ამიტომაც არის მავნებელი ადრე სწავლის დაწყება. ხუთი წლის ყმაწვილს ყოველთვის უმეტესი წვალება და შრომა დასჭირდება, რომ გაიგოს ანბანი, ვიდრე შვიდი, ან რვა წლისას. რასაკვირველია, რომ ეს წვალება და ჯაფა (ამასთან ხანდისხან ცემაც) შეაძულებს ყმაწვილს სწავლას და ერთხელ თუ შესძულდა ბავშს სწავლა, მერე ძნელადლა მოუბრუნდება გული.—

პედაგოგები ამბობენ, რომ ყმაწვილს არასოდეს არ უნდა გაუწყრეთო სწავლა და სწავლის დროს მაინც განსაკუთრებით.

ანბანის სწავლა შვიდი წლის ნაკლებ ბავშს იმიტომ უჭირს, რომ იმას არ შეუძლია შენიშნოს სხვა და სხვა ასოებს შუა განსხვავება, ან მსგავსება; დაუწყრეთ, ან ნაბეჭდში აჩვენეთ, მაგალითად, ბავშს შემდეგი ასოები და ჰკითხეთ რა განსხვავებაა იმათ შორის; აბა თუ იტყვის რა განსხვავებაა ს-სა და ხ შუა, მ-სა, ძ-სა და პ შუა, ო-ს და თ შუა და სხვა; ხუთი წლის ყმაწვილს ეს ასოები ყოველთვის არეული ექნება თავში და ერთის მაგიერ, მეორეს იტყვის.

იმისთვისაც ამბობენ სწავლულები, რომ ჯერ ყმაწვილმა სხვა და სხვა ერთმანეთის მსგავსი ნივთების გამოარჩევა უნდა შეიძლოს და მერე შეიძლება ანბანსაც მოჰკიდოს ხელი;

შვიდი, ან რვა წლის ყმაწვილს, თუ ის ბუნებით დაჩაგრული არ არის, ყოველთვის შეუძლია გაარჩიოს ერთმანეთში სხვა და სხვა მსგავსი ნივთები; ამიტომაც ურჩევენ, რომ შვიდ წლამდე ნუ დააწყებინებთ ყმაწვილს სწავლასაო.—

მე ხშირად მინახავს ჩვენში იმისთანა ხუთი და ექვსი წლის ყმაწვილები, რომელთაც რომ დაუწყიათ თავიდან: ა, ბ, დ, გ, ე,.... ერთ წაში ბოლომდე ჩაუთავებიათ, მაგრამ, როცა შუაზე დამიდვია ხელი—პ-ზე მაგ., ან ფ-ზე, იმათ დაუღიათ პირი და გაჩერებულან; ან ბოლოდან აჰყევი თქო, მითხრობია, მაგრამ ბოლოდან სულ ვერ წაუკითხავთ ანბანი.— ეს მაგალითი ცხადთ გვიმტკიცებს ჩვენ, რომ ხუთი წლის ბავშს მესხიერება კი აქვს, მაგრამ იმის ტვინი კი ისე ვერ მუშაობს ჯერ, რომ გაარჩიოს ერთი ასო მეორესაგან. მასწავლებელმა უნდა ეცადოს, რომ ყმაწვილმა არ დაისწავლოს ზეპირათ ანბანი, თორემ მერე ძალიან გაჭირდება საქმე. საზოგადოთ ყოველივერის ზეპირად სწავლა ბავშისათვის ძალიან მავნებელია; ყმაწვილს უნდა ესმოდეს რასაც სწავლულობს და მაშინ ის უფრო ხალისიანად ისწავლის.

ეს შენიშვნები, იმედია, გამოადგება ჩვენ მკითხველებს, როცა ისინი დაუწყებენ სწავლას თავის და სხვის შვილებს უ. ბოგებაშვილის ახლად გამოარული მშვენიერი „ანბანით“.

ი. მ.

დისტრიკტი, მისი ცხოვრება და აზრები უმადვილის ალზრდაზე.—

1827-დგან დისტრიკტმა დაიწყო გამოცემა Rheinische Blätter „რენის ფურცელი“. ამავ წელიწადს დისტრიკტმა დაწერა რამდენიმე სტატიები, რომელთაგანაც განსაკუთრებით შესანიშნავი არის დისტრიკტის ქადაგება, რომ ლოცვას არ უნდა ასწავლიდნენო, რადგან ლოცვა გრძობას უფრო ეკუთვის, ვიდრე ცნობას, გონებასაო. „თუ გინდა, რომ შენმა შვილმა ისწავლოს ლოცვა, ამბობს დისტრიკტეგი, მაშინ იმის წინ ილოცე იმისთვის და თავისთვისაც; მაგრამ ნუ კი გააზებირებინებ, ის თითონვე ისწავლის“. შემდეგ დისტრიკტეგი ამბობს, რომ ყმაწვილს თუ მიჩვევთ მუდამ ლოცვას და ღმერთის მიმართვას, მაშინ ის უსათუოთ მოერიდება ყოველ ბოროტებას.

დისტრიკტის აზრით კატეხიზის განხორციელება უკლებში აი რათ არის მავნებელი:

- 1) ის არ ეთანხმება საერო კაცობრიობის სწავლის აზრსა,
 - 2) თვით საგანს (სამღეთო წერილს) ამცირებს,
 - 3) არ ეთანხმება პედაგოგის კანონებს,
 - 4) ყმაწვილს გონებას უხშობს და
 - 5) სარწმუნოების გრძობასაც უკარგავს.
- ამ აზრებმა მასწავლებლები პირველში ძალიან შეაძრწუნა, მაგრამ ახლა კი ყველგან ტემპარიტებათ არიან მიღებულინი.

დისტრიკტეგი ყმაწვილებს ისე ექცეოდა, როგორც თავის სწორს; ის ერეოდა იმათ თამაშობაში, მუსიკაში და სხ. სკდლოობდა მხოლოთ იმას, რომ შეგირდები გონიერი კაცები დამდკარიყვენ. ამოო მორწმუნებას ფხენილა შეგირდებში და ყველაფერზე ნამდვილსა და ცხადს ახსნას აძლევდა. ამგვართვე ცდილობდა, რომ ყმაწვილებს შინაგანი ძალიც გამაგრებოდათ, უხსნიდა თავის თავის იმედოვნებას და თვითმოქმობას.—

შესანიშნავი იყო დისტრიკტის ქცევა თვის სემინარიელებთან. იქაური ცხოვრება ჰგავდა ერთს დიდს ოჯახში ცხოვრებას. როცა სწავლა გათავდებოდა, დისტრიკტეგი გაერეოდა ხოლმე სემინარიელებში, იმათთან დასეირნობდა, ბურთაობდა დარბოდა, იცინოდა და ხუმრობდა. მაგრამ მაინც იმის სემინარიაში თავის დროზე ყოველთვის იყო რიგიანობა და ყოველ წესს ასრულებდნენ. ლარიბს სემინარიელებს ის აძლევდა შეწვენას, სუსტთამაგრებდა. სწავლა ლაპარაკში მიდიოდა: ხან ერთი და ხან მეორე ჰკითხავდა იმას რასმე; მაგრამ დისტრიკტეგი არ ჩქარობდა პასუხის მიცემას; ცდილობდა რომ ისევე ყმაწვილებს ეპასუხებინათ და აეხსნათ კითხვა.

ბერლინის სემინარიაში, სადაც ის გადიყვანეს, სემინარიელებს ექცეოდა დიდის სიყვარულით, მაგრამ მასთან მკაცრი მასწავლებელიც იყო. ის თხოულობდა, რომ სემინარიელებს სენიდიხიანათ ეშრომათ. ის ასწავლიდა იმ რიგათ, რომ თვითონ შეგირდებს დაენახათ, გავგოთ და გავსინჯათ ყოველი საგანი; ზამთარში დილის შვიდ საათზე იწყებოდა სწავლა და ამდროს მოსწავლეები სკოლაში უნდა ყოფილიყვნენ უთოოთ.

დისტრიკტის პირველი წადილი ის იყო, რომ ბერმანიაში ყოფილიყო დრო გამოშვე-

ბითი ყრილობა მასწავლებლებისა. ახლა გერმანიაში მასწავლებლები ყოველთვის იყრებიან ერთად; აქ ისინი ერთმანერთის წინ წარმოსთქმენ ხოლომე თავიანთ აზრს სწავლაზე, ლაპარაკობენ სკოლის საქმეებზე, კითხულობენ თავიანთ თხზულებებს ალბდაზე და სხვ. ბარდა ამისა 1824-ში ღისტერევემა გამართა კასა, რომლიდანაც ეწეოდნენ იმ მასწავლებლების ქერივებს და ობლებს, რომელნიც იმის სემინარიიდან გამოსულნი იყვნენ.

მორმეტი წელიწადი დაჰყო ღისტერევემა მერსში და მერე გადმოვიდა ღირექტორათ ბერლინის სამასწავლებლო სემინარიაში. აქ იმას უნდოდა უფრო გაეგრძელებინა თავისი მოქმედება, რადგანაც აქ უფრო ბევრი მასწავლებლები იყვნენ და იმათზედ უნდა ემოქმედნა.

ღისტერევეგის წადილი ის იყო, რომ ყველგან გაეგრძელებინა სწავლა; მაგრამ ის ხელაედა, რომ მდებალი ხალხი გაუნათლებელი იყო და არ მიდიოდა წარმატებაში; ამიტომაც ღისტერევეგი ჰქადაგობდა საზოგადოებაების, კრებების შედგენას, რომ იმათ გაეგრძელებინათ სწავლა. შოველი მოქალაქე, ყოველი მუშაც ღისტერევეგის აზრით, უნდა იყოს წევრი რომელიმე კრებისა, ან პატარა კარპორაციისა. შოველი საზოგადოება უნდა სცდილობდეს, რომ იმისი წევრი არ იყოს საწყალი; ამიტომ ის ჰქადაგებდა ერთობას, კაცების შეერთებას.

„მე არ შემძლია წარმოვიდგინო, რომ მასწავლებელი იყოს ბედნიერი, თუ ის გაცალკეებული არის“ — ამბობდა ღისტერევეგი; 1832-ში ბერლინში ღისტერევემა გამართა პირველი „შედაგოგიური საზოგადოება“.

ბერლინში სემინარიასთან იყო ერთი პატარა შკოლა, რომელსაც „ღისტერევეგის შკოლას“ ეძახოდნენ. იქ თითონ ღისტერევეგი ასწავლიდა არითმეტიკას, გეოგრაფიას და ნემეცურ ენას. რექტორი ბურგვარდი აი რას ამბობს ღისტერევეგის შეგირდებზე: „მე ჯერ არსად არ მინახავს ისე ცხადათ გამოთქმა და გარკვევით კითხვა, როგორც იმ შკოლაში, კითხულობენ, რომელიც ბერლინის სემინარიასთან არის!“ ღისტერევეგის სწავლის და მეთოდის საყურებლად იკრიბებოდნენ პედაგოგები სხვა ქვეყნებიდან.

თუმც საზოგადოთ ღისტერევეგს ძალიან სცემდნენ პატივს, მაგრამ ბევრი მტერიც ჰყავდა.

ღისტერევეგს ბევრი იწერებოდა ჟურნალებში და წიგნებში. ზოგი უღმერთობას (ატეისტობას) აბრალებდა და გამოჰყავდა სარწმუნოებისა და ქრისტიანობის მტრათ; ზოგი ამბობდა — ახალ-გაზდობას მანებელსა და მაცდურს აზრებს უქადაგებსო და სხ. მაგრამ მაინც ვერა დააკლესრა, რადგანაც ღისტერევეგი წმინდა სინილისისა და სარწმუნოების კაცი იყო. თითქმის ყოველი იმის სიტყვა ამტკიცებს, რომ ის არის მტკიცე ქრისტიანი. მს მტრობა ღისტერევეგს უფრო ამაგრებდა. ის ამბობდა: „საჯავრელია, როცა ვინმე გეჯობრება; მაგრამ სწავლია, გონიერებისა და თავისუფლების მტრის შენზე უფულობა ძალიან სასიამოვნო არის; ეს შე მიმტკიცებს, რომ ჩემს სიცოცხლეს უკვლოთ არ გაუფლია“.

მმართველობაც სდევნიდა ღისტერევეგს; რასაკვირველია მმართველობის გონიერ პირებს მოწონდათ იმის სწავლა — უყვარდათ და პატივსაც სცემდნენ. მაგრამ, რადგანაც მმართველობას ამბები მისდიოდა, რომ ის სემინარიაში სარწმუნოების წინააღმდეგობას ქადაგობსო, ამიტომ უშლიდა იმას სემინარიელებთან სარწმუნოებაზე ლაპარაკს. რამდენიმეჯერ მმართველობამ მისცა წინადადება რომ, თავისი ნებით გასულიყო სამსახურიდგან, მაგრამ ღისტერევეგს არ უნდოდა ყმაწვილებისთვის თავი დაენებებინა. რამდენიმეჯერ იმისი სემინარია გაჩხრიკეს, რომ რამე აკრძალული ენახათ.

ღისტერევეგს სთხოვდნენ აგრეთვე, რომ იმას აღარ გამოეცა თავისი ჟურნალი; აძლედნენ სამუნჯო მასწავლებლის ღირექტორობას, ოღონდ სემინარიისთვის თავი დაენებებინა. ბოლოს 1847 წ. ის უნდა გამოსულიყო სამსახურიდან. მს, რასაკვირველია, ძალიან ეწყინათ მისს მოსწავლეებსაც და მეგობრებსაც. ღიდი თანაგრძობელობა განუცხადეს იმას აგრეთვე სხვა გერმანიის პედაგოგებმაცა.

(დასასრული),

ს ა მ ე უ რ ნ ე ო ო ო ო ბ ა ზ ე თ ი.
ს ა ს ა რ ბ მ ბ ლ ო და მ ა მ ნ ე მ ა ლ ი ო ო ო ო ბ ა ზ ე თ ი.

იმისთვის რომ ბეჯითად ფიცოდეთ — რომელიც ცხოველი მარგებელია კაცისთვის და რომელიც

მელი მანებელი — უნდა შევიტყუროთ ცხოველის აგებულობა, მისი ხასიათი, რასაკვირვებოროგორ ცხოვრობს და სხ.; ამების უცოდინარობის გამო, ჩვენ ხშირად იმისთანა ცხოველი მიგვაჩნია ხოლომე მანებელათ, რომელიც ძალიან სასარგებლოა ჩვენ მეურნეობაში, ან ოჯახობაში; ხშირად ისეც მოხდება, რომ იმისთანა ცხოველს ვრაცხთ სასარგებლოთ, რომელიც თავის ცხოვრებით ძალიან მანებელია.

აქ მოვიყვანთ ჩვენ რამდენიმე ამის მაგალითს და იმასაც გიჩვენებთ — რითაა რომელიმე ცხოველი მანებელი, ან სასარგებლო; ჯერ ვთქვათ რამდენიმე სიტყვა ძუძუ-მწოვარ ცხოველებზე.

ბუზანკალთ მჭამელი ცხოველები, როგორც მაგალითად მელამია, თხუნველა (მუღუ), ზღარბი (ბუძგი) და ზოგ. სხ., სულ უსაფუძვლოდ მიგვაჩნია ჩვენ მანებელ ცხოველებად; ჩვენ რო ვიცოდეთ კარგათ ამ ცხოველების ხასიათი და ჩვეულებები, მაშინ, რასაკვირველია, იმათ გაწყვეტას კი არა, გამრავლებას და გაშენებას ვეცდებით. — მართალია შესახედავთ არც მელამია, არც თხუნველა და არც ზღარბია სასიამოვნო სანახავი; მაგრამ ზილამაზეს რას უნდა დავსდევდეთ იქ, საცა სარგებლობას ვეძებთ.

პირი რო დააღებინოთ და უნახოთ კბილები რომელსამე ამ სამს ცხოველს, მაშინვე დარწმუნებით, რომ არც ერთს ამათგანს მცენარის ჭამა და გაფუტება არ შეუძლიათ. — ბალახის მჭამელ ცხოველებს წინა და უკანა კბილები თავის ღღეში არა აქვთ გაღესილი და ბასრი, არც ეშვები აქვთ. იმათ იმნაირათ აქვთ მოწყობილი კბილები, რომ ბალახის დაღეჭა შეეძლოს და ამისთვის ბასრი კბილები არ არის მაგდენათ საჭირო. მელამიას, თხუნველასა და ზღარბს კი ისე აქვთ გაღესილი კბილები, რომ კაცი იმ წამსვე მიხვდება — რომ ესენი ხორცეულით უნდა რჩებოდნენ; მართლათაც ესენი ბუზანკალისა და კიების მეტს თითქმის არაფერსა სჭამენ; თუ ჩავიდეს ხელში, რასაკვირველია, ვარიასაც ძლიერ გემოიანათ გიახლებიან, მაგრამ ვინ მისცა იმათ იმდენი სიმარჯვე, რომ მოერიონ, ან დაიჭირონ ვარია. — სამივე ზემო მოხსენებული ცხოველები ურიცხვ ბუზანკალებსა სწყვეტენ და სჭამენ და ამით ძალიან ჰპატიობენ ჩვენ ყანებსა და ბაღებს.

არ ვიცი-რა მიზეზია, რომ ჩვენში მელ-
 იასი ეშინიათ და კიდევაც ეზარებათ იმის
 ნახვა; სხვა ქვეყნებში მართალია არის ერ-
 ვიკარი მელამია, რომელსაც დიდი ზარალი
 აქვს მცხოვრებლებსთვის, მით რომ და-
 ჯდევს რომელიმე პირუტყვს, ან კაცს (თუ
 არეთ სძინავს) უკბენს და სისხლს სწოვს ხო-
 ლმე; ხშირად ამ ნაკბენი ადგილიდან იმდენი
 სისხლი გამოუვა პირუტყვს, რომ ის კვდება,
 თუ არავინ მიეშველა.—მაგრამ ჩვენში ამის-
 თანა მანებელი მელამიები არ არიან; ჩვენი
 მელამიები მარტო ბუზს, ბუზანკლებს და სხ-
 ვა და სხვა მწერებს სჭამენ ხოლმე და ამით
 დიდი სარგებლობა მოაქვთ.—

როგორც მელამია მიწის ზევით ნადირობს
 და სწყევტს ჩვენ მანებელ მწერებს, ისე
 ხუნველა—მუდამ ნადირობს მიწის ქვე-
 თით და ჰხოცავს ყანებისა და ბაღების მან-
 ებელს ჭიებსა და იმათ კვერცხებსა; ჩვენ ვერ
 გვადვით-რამდენი სარგებლობა მოაქვს თხუნ-
 ველას აქედან.—თხუნველას იმ ნაირათ აქვს
 უჩი და წინა ფეხები მოწყობილი, რომ და-
 რიან ადვილათ ჰსთხრის მიწას და მუდამ მი-
 თის სცხოვრობს; ამიტომაც იმას არა აქვს
 ფეხები.—მართალია ის აფუჭებს ბაღებში
 ვალებს და გზებს, მით რომ მიწას ჰყრის
 ხოლმე ზევით, მაგრამ ეს მიეტყვება რა-
 გან ბევრს სარგებლობას გაძლიერებს მწე-
 ვების გაწყვეტით.—ჩვენში ჰფიქრობენ—ვი-
 დომ თხუნველა მცენარეების ძირებს სჭამდეს
 და ამის გამო აფუჭებდეს ხეებს და ყანებს;
 მაგრამ ეს სულ ტყუილია; ამის წინააღმდეგ
 იმტკიცებს ჩვენ ერთი იმათი კბილების მო-
 ყობილობა და მეორე ის რომ, როცა თხუ-
 ნველა გაუჭრიათ, იმის წილებში თავის დღე-
 ი ბუზანკლების და ჭიების მეტი არა უნ-
 ვით რა.—მართა სწავლულმა დაიჭირა თხუნ-
 ველა, ჩააჯდინა გალიაში და გამოსცადა-რას
 აქვს; ჯერ შესვა გალიაში ჩიტი (ბელურა);
 თხუნველას პირველად შეეშინდა, როცა ჩი-
 ტმა ორჯელ—სამჯელ დაჰკრა ნისკარტი, მა-
 გრამ ბოლოს, რომ მოჰშივდა, გაექანა, უეც-
 რათ სტაცა თავში კბილები და ერთს მინუტ-
 ი სრულიად შესჭამა; ოთხი, თუ ხუთი სა-
 თის შემდეგ, თხუნველას კიდევ მოჰშივდა და
 აიწყო აქათ-იქით ცქერა; სწავლულმა შედგა
 გალიაში სტაფილო, კომბოსტო და სალათა;
 მეორე დღეს ნახეს, რომ თხუნველა, ისე მო-

მკვდარიყო შიმშილით, ამ მცენარეებისათვის
 პირი არ ეხლო.

ზღარბი, ან ბუბი არის ერთი წყნარი და
 უვნებელი ცხოველი. ის სჭამს ბუზანკლებს,
 ლოკოს და სხვა ჭიებს; მაგრამ ყველას კი
 თავი ურჩევნია საქმელათ; ამას გარდა ის ხი-
 ლეულებსაც სჭამს, თუ სადმე ნახა ჩამოვარ-
 დნილი; თითონ კი არ შეუძლია ხეზე შესე-
 ლა.—

ზღარბს რომ ისე საზარელი სუნი არ უდი-
 ოდეს, ძალიან მარგებელი იქმნებოდა სახლ-
 ში თავგების გასაწყვეტათ; მართალია ის კა-
 ტასავით მარჯვე ვერ არის, მაგრამ მის მაგი-
 ერად საშინელი ეშმაკია და ძალიან წყნარათ
 მიეპარება ხოლმე თავს და ბევრსაც იჭერს;
 ამას გარდა ზღარბმა იცის საშინელი ბრახ-
 ბრუნი ფეხებით და ამით აშინებს ხოლმე თა-
 გვებს.—მარნებისთვის და სარდაფებისთვის ის
 ძალიან სასარგებლოა; რომ მოაშინაუროს კა-
 ცმა.—ზასაკვირველია რომ ზღარბს თითქმის
 არაფრის შხამი არა სწყენს; ერთს სწავლულს
 ჰყავდა ზღარბი დაწყვედული გალიაში და გა-
 მოსაცდელად შეუშვა იქ ერთი დიდი შხამი-
 ანი გველი; სწავლული ამბობს, რომ „როცა
 ზღარბი მიუახლოვდა გველს და კბილების
 სტაცებას უპირებდა, იმ დროს უკბინა გველ-
 მა ტუჩზეო; ზღარბმა დაინახა დაიხ უკან, მოის-
 ლიქა ენით ტუჩზე სისხლი და ისევე მიიწია
 გველისაკენ; გველმა ხელ მეორედ უკბინა
 ენაზედ, მაგრამ ზღარბმა ყურის არ გაპარტ-
 ყუნა, ეცა წელში გველს; შეიქნა საშინელი
 ბრძოლა; გველმა, მგონია, ათჯელ კი უკბი-
 ნა, მაგრამ ზღარბი ხმას არ იღებდაო; ბოლოს
 ის უეცრად მობრუნდა, სტაცა გველს თავ-
 ში კბილები და გაუჭყლიტა თავი; მერე დას-
 ჯდა და მოსვენებით, წყნარად შეჭამა, ისე
 რომ ერთი ნამცეცხი არ დაუტოვებია.“ —

ს. მ.

მზის-უმზირა (ლილიფრა)

ჩვენი ქვეყანა ბუნებით ისე მდიდარია, რომ
 კაცმა ხელები რომ გაანძროს და თადარიგით
 წაიყვანოს საქმე, უეჭველია—ყველაფერი მო-
 სავალი მოიყვანება. პირველი საქმე ის არის,
 რასაკვირველია, რომ კაცმა უნდა იცოდეს—
 რა მოიყვანოს, რის მუშაობა სასარგებლო
 იქნება მისთვის. ჩვენში, მაგალითად, მზეს უმ-
 ზირა თითქმის სულ არ მოჰყავთ; ცოტაოდე-

ნი თუ მოჰყავთ, ისიც ბაღების დასაწყვეტად
 და ცოტას საღებავათაც ხმარობენ.

სხვა ქვეყნებში მზეს-უმზირას დიდი სარ-
 გებლობა მოაქვს, მით რომ იმის მარცვლები
 დან გამოხდილი ზეთი ბევრი გადის ხოლმე და
 კარგიც არის; ამისთვის არ იქნება ურიგო,
 რომ ჩვენშიაც შეამოიღებდენ იმის თესვას და
 მოყვანას, რადგანაც; უეჭველია, აქაც ძლიერ
 კარგათ მოვა ის.—

მზეს-უმზირა იმით არის კიდევ კარგი, რომ
 იმის შემდეგ ადგილი კეთდება; მზეს უმზირას
 რომ აიღებთ ყანიდან, რაც გინდათ დათესეთ,
 ყოველთვის კარგი მოსავალი იქნება. ამას
 გარდა ჩვენ ვიცი, რომ ერთი და ამავე ად-
 გილზე, თუ რამოდენჯერმე შევიწვდ დათე-
 სა რომელიმე მარცვლიანი მცენარე, მაშინ იმ
 ადგილს სრულიად გამოეღვევა ნოყიერობა
 და არაფერი მოსავალი, თუ არ შესვენეთ,
 იმაზე აღარ მოვა; მზეს-უმზირა კი სულ სხვა
 ხასიათის მცენარეა; რუსეთში მზეს უმზირას
 თესვენ რამდენიმე ათი წლის განმავლობაში
 ერთს და იმავე ადგილზე მოუსვენებლათ და
 ყოველთვის ისე კარგათ ამოდის, როგორც
 პირველად დათესილი, თუ რომელიმე მანგ-
 ბელი ბალახი არ გაუჩნდა ძირებში. მზეს
 უმზირას შემდეგ რუსეთში ხშირად თესვენ
 პურს ან ქერს და აქ ამოსული პური და ქე-
 რი ბევრად სჯობია იმ პურს, რომელიც და-
 თესილი იყო ისეთ ადგილას, სადაც მზეს
 უმზირა წინეთ არ ეთესა; განსაკუთრებით
 ნამზესუმზირალ ადგილზე უფრო კარგა მო-
 დის პური და სელი. რუსეთის სოფლებში
 გლეხები თვით საქმით დაწმუნდნენ, რომ
 პური და სელი ბევრათ უკეთესი მოდის იქ,
 სადაც მზეს უმზირა ეთესა; ამისათვის ისინი
 სხვაზე უფრო ამისთანა ადგილებს ქირაობენ
 სამუშაოდ.—

შველას შეგეინიშნავს რომ მზის-უმზირას
 თავი დიდიდან სალამოდის მოძრაობს აღმო-
 საველეთიდან დასაველეთისაკენ, ე. ი. მიდის იქით
 სითაც მზე მიდის და დილას ისევე აღმოსავლე-
 თისკენ მობრუნდება; ამნაირ მუდამ მზეს უმ-
 ზირას მოძრაობას დიდი გავლენა აქვს მიწაზე;
 მზეს-უმზირა არის ფართო ფურცლიანი მცე-
 ნარე; ამ ფართო ფურცლებით ის ჩრდილავს
 მიწას და ამითი ნაშავს იმას და სწყვეტა-
 ვს სხვა მანგ ბალახებს, რომელნიც ძალიან
 ემტერებიან მზეს უმზირას და ხანდისხან სრუ-
 ლებითაც გააფუჭებს მზის-უმზირის ყანას,

თუ მალე არ მიეშველა ადამიანი; წინაპირველათ განსაკუთრებით პარტონმა ყური უნდა უგდოს და მოაშოროს მტერი. ძირი მზესუმზირას სტაფილოს უგავს და ღრმათ მიდის მიწაში; თავზე მარცვლიანი ქუდი ხურამს.—

სტაფილო ჭარხალი და სხ. ძირებიანათ ითხრებიან და არაფერს მიწის გამასუქებელს არ სტოვებენ; მზეს-უმზირას ძირი კი მთლად რჩება მიწაში, იქვე ლპება და ანოყიერებს მიწას; აქედან წარმოადგება ის, რომ მზეს-უმზირას შემდეგ კარგი პური და სხვა მოსავალი მოდის ხოლმე.

მზეს-უმზირას ავთომყოფობაზე აი რას ამბობს ერთი მეოჯახე უ. პერელეშინი:

„ მრთ რუსულ სამეურნეო გაზეთში იყო დაბეჭდილი რომ შარშან და შარშანწინ ზოგიერთ რუსეთის გუბერნიებში მზის-უმზირას ყანები სრულებით გაფუჭდა; ამ გაფუჭებას აწერდნენ ფურცლებზე სოკოების გაჩენას; ამბობდნენ რომ ეს სოკოები ერთი გუბერნიიდან მეორეში ქარმა გადაიტანა და წამლად გვირჩევედნენ კირს, რომლითაც უნდა მოიყაროს თესლი და ისრე დაითესოს. ივლისის ბოლომდის 1867 წელში და ერთის კვირით გვიან 1868-ში ჩემ ყანებში მზეს უმზირა ამოვიდა ბევრად უკეთესი, ვინემ 1866-ში, როდესაც ქცევაზე 50 ფუთი მოვიდა; სამ არშინამდის სიმაღლე ჰქონდა და ეტყობოდა, რომ მარცვლებიც ძრიელ კარგი იქმნებოდა; მთელს ყანას ნარიჯის ფერი ჰქონდა; ივლისის დამლევს დილით რვა საათზე მე წავედი ყანის დასაეღვლა; მზეს-უმზირას ნახვამ მე ძალიან გამახარა, კარგი მოსავლის იმედი მომეცა; ამ დროს აღმოსავლეთიდან ამოვიდა თეთრი, მშრალი და სულის შემგუბებელი ნისლი, რომელსაც დამწვარის სული ჰქონდა. ზადავიარე სხვა მინდვრებიც და პირველს საათზე მოებრუნდი სხვა გზით და ენახე, რომ მზეს-უმზირის ნარიჯის ფერს სიყვითლე შემორევედა. ამ ნაირმა ცვლილებამ მიაქცია ჩემი ყურადღება და საღამოს ხუთს საათზე კიდევ წავედი დასახედავით. მზესუმზირას თითქმის ვერ იცნობდა კაცი, თითქო ცხელ წყალში მოუხარშავთო, ფურცლები ყურჩამოყრილი იყვნენ, თაველებს უწინდელი მოძრაობა აღარ ქონდათ; მე გავისინჯე, მაგრამ არა ვითარი სოკო არ ყოფილა; ავთ-მყოფობის ნიშანი კი ცხადათ ჩნდა. ეს ნისლი სამს დღეს იყო და მზეს-უმზირა თან და თან ჰხ-

დებოდა.—მე ყოველ დღე ღადვიოდი დასახედავით; მესამე დღეს თაველის შუაში ენახე მწვანე დამპალი ჩირქი და ფურცლებზე სოკოები; ბოლოს თაველები მოიხუჭენ და ჩამოეკიდნ ძირს, და მზეს სრულებით ველარ მიუბოძდნენ. ეს სრულება გამოჩნდა ყოველგან და სულ ერთიანად გაფუჭდა მზეს-უმზირა. ამითი გათავდა 1867-ის წლის მზეს-უმზირას მოსავალი, და იმან უფრო ცოტა ზარალი ნახა, ვინც ადრევე თავი დაანება ამ მოსავალს; მე კი 230 ქცევიდან შეგვკრიბე 630 ფუთი წამხდარი მზესუმზირას მარცვლი, რომლისაგან გამოვხადე 85 ფუთი ზეთი, თითქმის სამს ქცევაზე ერთი ფუთი.—

„1868-ში, თუმც ესეე ნისლი იყო, მაგრამ გვიან ატყდა და ამიტომ უფრო ბევრი მოვიდა მზეს უმზირა; ქცევაზე შეიკრიბა 6 ფუთი, რომლისაგან ერთი ფუთი ზეთი გამოიხადა.

„მხლა, ვგონებ, ყველას შეუძლია გარდასწყვიტოს ის კითხვა: თუ რა სარგებლობის მოტანა შეუძლია მზეს უმზირას, და რამდენათ უსაფუძვლოა ის აზრი—ვითომ მზეს-უმზირა ართმევს მიწას ნოყიერობას!“. რუსეთში ზოგიერთი ძრიელ ღარიბი სოფლები მოკლეს დროში გამდიდრდნენ, მით რომ მზეს-უმზირა ბლომათ მოჰყავთ, ჰხდიან ზეთსა და ჰყიდიან.—

ლოჰინის საპრაქტიკო ხუტორი.

იმისთვის რომ მიწის ამუშავების საქმე კარგათ წავიდეს ჩვენში და ნამდვილ გააცნონ ხალხს ახლად შემოდებული სამეურნეო მცენარეების სარგებლობა, აგრეთვე იმისთვის რომ მეურნეობა შეასწავლონ აქაურ ახალგაზდა კაცებს, ექვსი, თუ შეიდი წლის წინეთ დაწესდა სოფ. ლოჰინში—(შვიდმეტ ვერსზე ობილისიდან) საპრაქტიკო ხუტორი ბარონ ნიკოლაის მამულში.

როცა ობილისის „სამეურნეო საზოგადოება“ დარწმუნდა იმაში, რომ სახელმწიფო „სამაგალითო ფერმებს“ არ მოაქვთ მხარესთვის ჯეროვანი სარგებლობა, მაშინ ის შეეკრა ზემოხსენებული ხუტორის იჯარით ამდებს უ. შივეგს შემდეგი პირობებით:

შივეგმა ამ ფერმაში უნდა ასწავლოს ათი წლის განმავლობაში მეურნეობა აქაურ ყმაწვილ კაცებს და სხვა ძაკვასის აქეთა

მხრის მცხოვრებლებს, ვინც კი მოიხუჭებენ მასთან შესვლას. სხვა და სხვა მაგარად სხვა და სხვა მეურნეობის ნაწილი უნდა ასწავლოს; ზოგს მაგ. რიგიანად ყანის მოვლა ზოგს—აბრეშუმისა, ზოგს პირუტყვების მოშენება და სხვა, ვისაც რა ჰსურს და რისა ხალისი აქვს; ასე რომ აქედან გამოსულგან უნდა ივარგონ კარგ, გონიერ მუშებათა მეოჯახეებად.—

ამ ნაირი სწავლის მისაღებად შივეგის ხუტორში არის ბევრი საშუალება: კარგათ ამუშავებული საყანე ადგილები, საბაღები ადგილები, ხილისა და ყურძნის ბაღები ხუტორის პირუტყვები, ყველისა და ერბოს მოსამზადებელი სახლი, ღვინის გამოსახდელი მისაღები და სხვა.

მთხი წლის განმავლობაში შაგირდებმ უნდა შეასრულონ იქ სწავლა. აი რა პირობით მიიღებენ შაგირდებსა შივეგის ფერმაში პირველ წელიწადს მუშა-შაგირდს იმას გარდა, რომ ყველაფერი მზათ ექნება—(საჭმელი, სასმელი, ტანთ-საცმელი, სახლი, სახურავი და სხვა) მისცემენ კიდევ სამოცდაათ მანეთს; მეორე, მესამე და მეოთხე წელიწადში ათ ათ მანეთს უმატებენ ყოველ წელიწადს, ასე რომ მეოთხე წელიწადს იმას ერგება ასი მანეთი.

შემოსვლის შემდეგ რო ორი წელიწად გავა, შაგირდს დაითხოვენ, თუ უნდა, ორთვის ვადით შინ წასასვლელად და ამ დროჯამაგირსაც არ გამოურიცხვენ. შივეგს შაგირდს ეძლევა ტანისამოსი, რომელიც ყველასთვის ერთნაირია.

მუშა-შაგირდებს გარდა ხუტორში მიიღებენ შაგირდებად აგრეთვე მცირე წლოვანებსაც; იმათ ჯერ ასწავლიან წერა-კითხვას და მერე ცოტ-ცოტათ მიაჩვენენ ბაღში და მინდორში მუშაობას. ისინი იცხოვრებენ ი სრულებით უ. შივეგის ხარჯით.—

ჩვენ მივაქცევთ ყურადღებას ამ საპრაქტიკო ხუტორზე ჩვენი მეოჯახე მებატონეების და გლეხებისას. ჩვენთვის საჭირო არის ხედი რიანად ვენახის მოვლა, ყანის ამუშავება და სხვ. ამ საქმეში ეს ხუტორი ბევრ სარგებლობას მოგვიტანს.—

ქართული
ენის
საზოგადოებრივი
მუშაობის
კენიანი

**როგორ უნდა მოაზღვრინოთ ძალის
სხვაობის კანა.**

მართი ამერიკის მეოჯახე ამბობს: „მე მყა-
და ერთი მშვენიერად გაზრდილი ძალის,
რომელსაც ჰქონდა ერთი ცუდი ჩვეულება—
დაინახებდა თუ არა ცხვრების ჯოგს, მაშინ-
ვე გადევნებოდა უკან და დაუწყებდა კბენას
ან ერთსა და ხან მეორეს; ბევრი ვეცადე,
მაგრამ ვერაფერი გზით ვერ მოვაშლიე ვინც
ეს ცუდი ჩვეულება. ბოლოს დავაჭერინე ორი
ცხვარი, გარდავბი ერთმანეთს, შუაში ჩა-
ვსვა ძალის და ისე გაუშვი სამივე ერთად
გარდაბმული; ცხვრები, რასაკვირველია, დაფ-
რხნენ და, როგორც შეეძლოთ, გაიქცენ, თან
წათრიეს ჩემი ძალის; იმდენი ათრიეს ის
დაწყალი, რომ თითქმის სიქა გააგდებინეს;
იმდევ რომ შეხსნეს ძალის და გაანთავის-
უფლეს, ის დაბრუნდა შინ დაქანცული და
სულ-ამოძუებული; მას აქეთ ის მოჰკუთიანდა
და ჰაზრშიდაც აღარ გაუვლია ცხვრების კბე-
ნა.—

ჩაის ხმ.

ჩაი, რომელსაც ჩვენ ვსვამთ, არის ფოთ-
ისები ერთი მცენარისა; ეს მცენარე წვრილი
ფოთლებიანი ხეა და იზრდება ჩინეთში; ამ
ის ფურცლებს მოჰკრეფენ ხოლმე, გაახმო-
ენ, სხვა და სხვა ნაირად შეამზადებენ და
ისე გზავნიან ჩვენში და სხვა ქვეყნებში.—
ჩინეთს გარდა ჩაის ხემ არსად არ გაიხარა,
ველგან იზრდება ცოტა, მაგრამ მერე ისევე
ხმდება.—მხლა გახუთებში სწორენ, რომ ჩაის
ეს გაუხარია დასავლეთის ამერიკაში; ამბო-
ენ, რომ იქ ერთი კაბიტნის ბაღში საჟენზე
ერთი გაზდილა ჩაის ხე და იმედი აქეთ რომ
ქაური ადგილი ივარგებს იმისთვის.—

საამირო ცნობები

ავთმყოფი პირუტყვის ხორცი.
ძარგი ხორცი ძროხისა და ცხვრისა არას-
ადეს არ იქნება არც ფერმიხდილი ვარდის
ფერი და არც ნამეტნავათ მუქი წითელი;
პირუტყვის ხორცი ფერ მიხდილი ვარდის
ფერია-ეს იმას ნიშნავს, რომ პირუტყვი რომე-
ლიმე ავთმყოფობის ან ჭირისა გამო მომკე-
დარა; და თუ ნამეტნავათ მუქი წითელია, მა-
შინ პირუტყვი თავისით მომკედარა და არა
დაუკლავთ.—ძარგათ ნაპატიები პირუტყვის

ქონი, ყოველთვის უფრო მაგარია და მშრა-
ლი, ავთმყოფისა კი უფრო რბილი და წყლი-
ანი; თვით კარგამყოფი პირუტყვის ხორციც
ფერს გარდა განირჩევა კიდევ მით, რომ მაგა-
რი და გამწვებია, ავთმყოფისა კი ისე წყლია-
ნია რომ, ხელი რომ მოუჭირო, წვენი გამო-
დინდება. ამას გარდა კარგს ხორცს თითქმის
სულ არ უდის სუნი, ცუდს კი, თბილი წყა-
ლი რომ გარდაასხა, დამპლისა, მკედრის სუნი
გეცემათ.

რაც შეეხება იმას—მაწყინარია, თუ არა
ავთმყოფი პირუტყვის ხორცი, ამაზე ექიმი
ლევრუა ამბობს, რომ მე რვა წლის განმავა-
ლობაში ნიადაგ სხვა და სხვა ავთმყოფობი-
საგან მომკედარი პირუტყვების ხორცს ვს-
ჯამო, მაგრამ ჩემთვის არასოდეს არ უწყენიაო;
მეორე ექიმს ლეტების კი მოჰყავს მაგალითე-
ბი, რომლებიც ამტკიცებენ, რომ ნაავთმყო-
ფარი პირუტყვის ხორცი სწყენს კაცს; განსა-
კუთრებით იმ პირუტყვის ხორცი, რომელიც
სიმბირის ჭირით მომკედარა. —ჰამით მომკე-
დარ პირუტყვს სჯამენ ხოლმე ანგლიაში, მა-
გრამ ყოფილა მაგალითები რომ ჟამიან პირუ-
ტყვის ხორცს უწყენია კაცისათვის.—ამისთ-
ვის ჩვენ ყველას ურჩევთ, რომ ნაავთმყო-
ფარი პირუტყვის ხორცი არა სჯამოთ, თუ
ძალიან არ გიჭირსთ; და თუ ძალიან გიჭი-
რსთ—კარგათ უნდა გამოხარშოთ და ისე მა-
გდენათ ვეღარ გაწყენსთ.—

**როგორ უნდა მოიქცას კაცი სახადის
დროს.**

საზოგადოთ ყოველი ავთმყოფობის დროს
სისუფთავე და ჰაერის სიწმინდე პირველი სა-
ქმეა. სახადის დროს, თუ გინდათ რომ სხვას
არ გადაედვას ავთმყოფობა, კარგათ-მყოფე-
ბი არ უნდა ეკარებოდნენ ავთმყოფს, ან სა-
ავთმყოფოში უნდა წაიყვანოთ სახადიანი.—
ავთმყოფის მომვლელი გამოცდილები უნ-
და იყვნენ და სუფთად უნდა ჰყავდესთ ავთ-
მყოფი; გაოფლიანებული ტანისამოსის გამო-
ცვლა და თბილი წყლით დასველებული ღრუ-
ბლის ტანზე წასმა მოუხდება. ორი, ან სამი
კვირის განმავლობაში კარგათ-მყოფი არ უნ-
და დადგეს იმ სახლში, სადა ცხვლებიანი ავთ-
მყოფი იწვა.

სხვლება გაჩნდება ხოლმე სხვა და სხვა
მიზეზებისაგან: ცუდი ფეხის ადგილისაგან, სი-
ნოტიოსაგან, ან იმისაგან რომ ერთ სახლში

ბევრი იდგომებიან; ამისთვის ფეხის ადგილი
ისე უნდა გააკეთოთ, რომ ცუდი სუნი სად-
გომში არ შემოდის; ნოტიოიანი ადგი-
ლი უნდა ეცადოთ, გაამშრალოთ რამე რი-
გათ. ბევრი სული ერთს ოთახში არ უნდა
დადგეს; თუ ვერ მოხერხდება უიმისობა, მა-
შინ ხშირ-ხშირად უნდა გაალოთ კარები და
ფანჯრები, ჰაერი რომ გაიწმინდოს და ოთა-
ხიც სუფთათ უნდა გექიროსთ. სხვლებიანი
ავთ-მყოფის მორჩენის შემდეგ, იმის ქვეშ-
საგები და ტანისამოსი კარგათ უნდა დაიმუ-
ღროს, გაირეცხოს და დიდხანს უნდა გაჰკი-
დოთ გარეთ გასამწვურებლად; ამას გარდა ის
ოთახი, რომელშიაც ავთმყოფი იწვა, აგრე-
თვე მებელიც კარგათ უნდა გაიწმინდოს და
გაირეცხოს.—

ზანათლებულ ქვეყნებში, როცა რომელი-
მე გარდამდები ავთმყოფობა გაჩნდება ხოლ-
მე, ყველაზე უწინ იმას მიაქცევენ ყურადღე-
ბას, რომ მცხოვრებლებმა რიგიანათ და ზო-
მიერად სვან და სჯამონ, სუფთათ იცხოვრონ,
ქუჩები წმინდათ ჰქონდესთ და გარყენილობა
მოხსპონ; ამიტომაც იქ გარდამდები ავთმყო-
ფობა არასოდეს არ გასწევს იმდენ ხანს, რამ-
დენ ხანსაც გასწევს ის სხვა გაუნათლებელ ქვე-
ყნებში.—

ქალების შესახებ აზრები.

პარიჟში გამოდის ქალების ჟურნალი
„ქალების უფლებები“, რომელშიაც საუკე-
თესო ფრანცუზების ლიტერატორებმა მიიღეს
მონაწილეობა.—ზამოჩენილმა მწერალმა-ქალ-
მა ანდრე-ლემ შეადგინა არეული (ქალები-
სა და კაცებისა, როგორც-შევიცარიაშია) ას-
სოციაცია. ამას გარდა ეხლა დგება იქ დიდი
„ასოციაცია ქალის შრომისა“, რომელსაც
ჰქვია სახელად „მუშა-ქალი (Ouvrière); ამ
ასოციაციის მიზანი ის არის, რომ გააუმჯო-
ბესოს მუშა-ქალების მატერიალური მდგომარე-
ობა.

აი რა სახსრებით უნდა ამ საზოგადოებას
მიაწიოს თავის მიზანს: 1) უნდა გამართოს
სახელო სო მუშა-ქალების მუშა-ქალების
ქალიშვილებისათვის, 2) უნდა გახსნას იმის-
თანა სამუშაო სახლები (мастерская),
სადაც თვითონ მუშა-ქალები მართვენ საქმეს
და მოგებაც იმათ რჩებათ და ბოლოს 3) უნ-
და გახსნან მაღაზიები, სადაც ასოციაცია-

ციის მუშა-ქალების ნახელოვნებს გაჰყიდინან.—
 შუღლების მოგროვებისათვის ასსოციაცია გა-
 მოუშვებს აქციებს; თითო აქცია ეღირება 50
 ფრანკათ (15 მან.); იმათი ყიდვა ძალიან გა-
 ადვილებულია, რადგან ერთად შეტანის მა-
 გიერად შეიძლება წელიწადში 1 მან. ნახევარ-
 რომით შეიტანოს, ვისაც შეძლება არა აქვს,
 სანამ 15 მან. არ შესრულდება.—

ქენევაში სდგება „ხალხთა-შორისი ასსო-
 ციაცია ქალებისა“, რომელსაც მიზნად აქვს
 შეძლებისა დაგვარად მოეხმაროს ქალს საზო-
 გადოთ განათლების მიღებაში და სოციალურ
 მდგომარეობის გაუმჯობესებაში.—სახსრები,
 რომლითაც უნდა ასსოციაციას მიაწიოს თა-
 ვის მიზნებს, არიან შემდეგნი: პუბლიკური
 ლექციები, წიგნები, ჟურნალები და სხვა მხ-
 რივი მეცადინეობა.—

დიდი ხანია არ არის რაც გამოდის ქენე-
 ვაში (შვეიცარიაში) ახალი ფრანკო-სუბული ჟურ-
 ნალი ქალებისათვის—სახელდობ
 „ქალების ჟურნალი“; ჟურნალის რედაქტორი
 არის ქალი-მარიამ ბეგევი, გამომცემელი
 კი—პარიჟის ქალების საზოგადოება. როგორც
 პროგრამიდან სჩანს ამ ჟურნალის რე-
 დაქციის მიზანი ის არის, რომ გაავრცე-
 ლოს ქალებში მეცნიერებითი განათლება და
 გაუმჯობესოს მათი სოციალური, სამოქალაქო
 და პოლიტიკური მდგომარეობა; ამას
 გარდა ჟურნალი ეცდება, რომ ქალებსაც მი-
 ენიჭოს ზოგიერთი უფლებები, რომლის შე-
 მწეობით იმათ ექმნებათ გავლენა კაცობრი-
 ობაზე.—**შრანცი**დან ლუი ბლანმა, შულ სი-
 მონმა, ლუი შავრმა, მარნესტ ლეგუემ, შილი
 დე-შირარდენმა, ბორნმა და ბევრმა სხვა ჩი-
 ნებულმა სწავლულებმა გამოუცხადეს თავი-
 ანთი თანაგრძობა ამ გონიერული და მო-
 წინავე ქალების კეთილს წადილსა. ამ ნაირი
 თანაგრძობა გამოუცხადეს იმათ წინეთ ან-
 გლიდან ჯონ სტუარტ მილმა, ბლად-
 სტონმა, ბრაიტმა და შაუსეტმა.—

ამ ნაირივე ქალების ჟურნალი, რო-
 გორც ქენევაში გამოდის და რომელიც ამის
 ზევით იყო მოხსენებული, გამოდის აგრეთ-

ვე ნიუ-იორკში (ამერიკაში)—სახელად
 „რევოლუცია“.—**იტალიაში** შარშან
 იანერიდან გამოდის ქალების შესახებ ჟურნა-
 ლი, სახელად „ქალი“, რომლის რედაქ-
 ტორად არის ქალი—ჯალბერტო ბეკკარი.
 თითქმის პორტუგალიაში იც გამოდის
 დიდი ხანი არ არის ფურცელი, რომელსაც
 ესვე დანიშნულება აქვს და რომელსაც ჰქვია
 სახელად „ქალისხმა“; ამ ფურცლის რე-
 დაქტორათ ქალი შრანცისკა დ'ასისიზი არის.—

მ ო გ ო ნ ე ბ ა .

I
 მახსოვს პირველად სასწავლებელში
 წასაყვანად რომ მე გამამზადეს,
 მაშინ ანბანი მომცეს მე ხელში
 და შინაურათა გამომცადეს.
 ჯერ ანი მკითხეს და შერე ნარი;
 მაგრამ ყველაზე უთხარი ვარი.
 რაკი დარწმუნდნენ—არა ვიცოდი,
 მაშინ კი ჩუმათ გამიღეს კარი
 და მითხრეს: „რადგან აქ არ ისწავლე,
 სასწავლებელში წადი, იწვალე;
 იქ გაჩვენებენ შენ თვალის სვირს,
 თუ ეს სიცელქე არ მოიშალე.“

II
 შეხადვი მინდვრებსა ვშორდებოდი,
 ნაჩვევ ბაღებსაც ვეთხოვებოდი,
 დაღონებული მწარედ ვსტიროდი,
 მაგრამ მე არვის ვებრალებოდი.
 მხოლოდ ეს მახსოვს, გარდომიყვა დედა
 და მითხრა: „შვილო, კმარა, ნუ სტირი;
 მინც სახლში დარჩა, რა გააკეთა,
 მინ მოიშორა თავიდან ჭირი.
 მიეკარდეს სწავლა, გულს მოდგინება,
 შრომა და ტანჯვა ნუ გეზარება,
 თუ შენი შრომა და შენი ტანჯვა
 სამშობლოს რამეთ გამოადგება.“

III
 „მცადე ძლიერ და გქონდეს სმენა,
 ძარგია, შვილო, სწავლის შექენა;
 მაგრამ ამას გთხოვ ყველაზე უფრო,
 არ დაივიწყო სამშობლო ენა.—
 მერწმუნე, რომა გამოცდილია,
 თუ საძირკველი დანგრეულია,
 მაშინ კედლების აშენებისთვის

შოგელი შრომა დაკარგულა, რაც ნუ
 გეზარებოდეს ყველასთან შეგ
 და როცა შეგვხვდეს კაცი უძლური,
 იცოდე, რომ ის შენი ძმა არი,
 არ დაუკავო ღვინო და პური.“

IV

„მიუვარდეს შენი მოძმე კეთილი
 და მათთვის მუდამ გეწოდეს გული;
 შენს მოძმებთ შორის და შენს მიწაზე
 ბერჩიოს იყო შენ დამარხული.
 ტანი უსულო და უგრძობარე
 თუგინდ შინ იყოს და თუგინდ გარე;
 მაგრამ როგორღაც, დედაშვილობამ,
 სანატრელია სამშობლო მხარე.“

V

ამ სიტყვებითა დედაც მომშორდა
 და ეს მას აქეთ დამამახსოვნდა,
 რომ ის ამ სიტყვებს გრძობით ანზობდა,
 თვალისაგან ცრემლსა რხვეა გაქონდა.

გ. ჰალადიდელი.

1869 წ.
 შუთისი.

ს ა ვ ა ჰ რ ო ო ნ ო ბ ე ბ ი .

თბილისის ოლქის სასამართლოს ბაქაულის თან-
 მდებობის ამსრულებელი პეტრე ხანდამოვი, მცხოვრე
 ბი თავის სახლში, პირველ განყოფილების მეოთხე ნა-
 წილში ამით აცხადებს, რომ წელს აგვისტოს ოთხშ-
 თბილისის ოლქის სასამართლოში ისყიდება, მეორე
 შეუვაჭრებლათ, ერთ ეტაჟიანი დუქანი, რომელშია
 არის ფურნე, ეზოთი; ეს დუქანი არის 1 განყოფილ-
 ბის 1 ნაწილში, ბალავინის პროსპექტზე. მიწა 4
 კვად. საჟენია; ეკუთვნის თბილისში მცხოვრებ
 ბრიგად ლავითოვს. ისყიდება ქვრივი ქლისბედ ბა-
 ლიოზოვის და იმის ობლების ვალში, რომელიც შე-
 დგენს 720 მანეთს. ეს ფურნე არის დაფასებულ
 3,500 და გირაოთა აქვს 1,600 მანეთში არუთუ
 ბურგენოვს.

დაწვრილებით აღწერა ამ ფურნისა და ეზოსი შეი-
 ძლება ნახონ ყოველ დღე 10 დგან 1 საათამდე თბი-
 ლისის ოლქის სასამართლოში, ბაქაულ ხანდამოვთან